

Elżbieta LESIEWICZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-6209-3455

Afganistan w obliczu radzieckiej inwazji 1979–1989

Streszczenie: Historia Afganistanu jest nieprzerwanym pasmem napięć i konfliktów, które kształtowały ten region. Afganistan jest miejscem głębokiej wewnętrznej niestabilności politycznej, będącej skutkiem jego heterogeniczności etniczno-religijnej, a także regionalnych i międzynarodowych konfrontacji geopolitycznych na jego terytoriach. Wśród nich wyróżnia się inwazja ZSRR na terytorium Afganistanu w latach 1979–1989, temu problemowi poświęcone są poniższe rozważania, w których odniesiono się do historycznych i geopolitycznych uwarunkowań konfliktu. Przeanalizowano przyczyny, przebieg i znaczenie inwazji ZSRR na Afganistan. W konkluzji autorka stwierdza, iż inwazja radziecka na Afganistan była wydarzeniem złożonym i wieloaspektowym, na które wpływały czynniki historyczne, geopolityczne i ideologiczne. Afganistan stał się polem bitwy w szerszych zmaganiach zimnej wojny między ZSRR a USA. Interwencja radziecka została zakwestionowana przez szereg wzajemnie powiązanych sił – lokalnych afgańskich, regionalnych i międzynarodowych w tym USA, które ufundowały miliardy dolarów na pomoc, broń i szkolenia dla mudżahedinów, skutecznie zamieniając konflikt w Afganistanie w wojnę zastępczą między supermocarstwami. Konflikt ten przyczynił się do zniszczenia infrastruktury państwa i zwiększenia poziomu ubóstwa. Co więcej, wojna w Afganistanie posłużyła jako punkt wyjścia do wzmocnienia islamskiego fundamentalizmu.

Słowa kluczowe: Afganistan, Związek Radziecki, Stany Zjednoczone, zimna wojna, inwazja

Wstęp

Aby zrozumieć konflikt do jakiego doszło w latach 1979–1989 w Afganistanie, jak i obecną sytuację w tym regionie, należy spojrzeć wstecz dziejów. Historycznie rzecz ujmując terytorium to na przestrzeni wieków zawsze odgrywało szczególną rolę. „Kraj nad Hindukuszem zmieniał się między geostrategiczną nieistotnością a rolą globalnego politycznego punktu zapalnego” (Voje). Z powodu swojego położenia geograficznego Afganistan pełnił rolę styku wielkich imperiów, które nie były w stanie go trwale podporządkować. To unikalne położenie sprawiło, że terytorium to stało się kluczowym elementem historii Azji, stanowiąc swoiste skrzyżowanie szlaków lądowych azjatyckiego regionu. Określane również jako „rondo starożytnego świata”, jego znaczenia nie można zrozumieć bez odniesienia się do trzech głównych obszarów azjatyckich: rozległych stepów Azji Środkowej, subkontynentu indyjskiego i Bliskiego Wschodu (Hyman, 1984, s. 3).

Geograficznie teren ten jest bardzo zróżnicowany, zdominowany przez góry, w tym Himalaje, z pustyniami i obszarami utrudniającymi rozwój dużych ośrodków miejskich z wyjątkiem nielicznych, lokalnych, narzucających dużej części ludności półkoczowniczy i plemienny tryb życia, z dużymi trudnościami w tworzeniu złożonych jednostek organizacyjnych. Takie zróżnicowanie terenu miało istotny wpływ na sytuację demograficzną: w Afganistanie nie ma większości etnicznej w sensie bezwzględnym, nie

można go też nazwać państwem narodowym, gdyż najbardziej rozpowszechniona grupa etniczna, Pasztunowie, stanowi 42% ogółu ludności (*Pashtuns in Afghanistan*). Azja Środkowa od wieków była jednym z kluczowych regionów, w którym się krzyżowały interesy najpotężniejszych mocarstw świata. Efektem tej rywalizacji była inwazja radziecka na Afganistan, która okazała się poważnym konfliktem zimnowojennym w latach 1979–1989 między sowieckimi siłami interwencyjnymi działającymi wraz z afgańskim rządem komunistycznym przeciw międzynarodowym grupom powstańczym mudżahe-dinów dążących do obalenia rządu komunistycznego. Powstańcy ci wspierani byli miliardami dolarów ze Stanów Zjednoczonych, Arabii Saudyjskiej, Wielkiej Brytanii i innych państw. Konsekwencje tego konfliktu miały i mają wymiar regionalny i globalny, dlatego warto jemu się przyjrzeć bliżej. Istotnym w ramach prowadzonych rozważań jest odpowiedź na pytanie o historyczne i geopolityczne uwarunkowania konfliktu, o jego przyczyny, przebieg i znaczenie. Aby zrealizować założony cel badawczy wykorzystano następujące metody: decyzyjną, która polega na rozpatrywaniu badanego zagadnienia i powiązanych z nim procesów politycznych z punktu widzenia ośrodka decyzyjnego Afganistanu i ZSRR. Istotną okazała się metoda historyczna, pozwalająca nie tylko zbadać historię regionu, ale też wyjaśnić procesy polityczne zachodzące w wymiarze lokalnym i globalnym i ustalić związki przyczynowo skutkowe. Zasadną okazała się również szeroko rozumiana metaanaliza publikacji historyków, politologów, specjalistów w zakresie stosunków międzynarodowych, raportów, danych dotyczących przedmiotu badań.

Historyczne i geopolityczne uwarunkowania w wojny w Afganistanie

Afganistan jest państwem śródlądowym położonym w południowo-środkowej Azji o łącznej powierzchni 647 497 km². Ma ono duże znaczenie w tym regionie ze względu na swoje położenie wzdłuż ważnych szlaków handlowych łączących południową i wschodnią Azję z Europą i Bliskim Wschodem. Uczeni określają to terytorium jako „miejsce na skrzyżowaniu historii” (Erfan, 2021). Ze względu na strategiczne położenie Afganistanu, wiele narodów wykazało żywe zainteresowanie tym terytorium. Ziemia ta około 500 r. p.n.e. podbita została przez Dariusza I z Babilonii i Aleksandra Wielkiego z Macedonii w 329 r. p.n.e. Za największego zdobywcę Afganistanu uważany jest Mahmud z Ghazni, który w XI wieku stworzył imperium od Iranu po Indie. Przez następne kilkaset lat o Afganistan walczyły różne indyjskie i perskie imperia. W końcu XVIII wieku, grupa plemion pasztuńskich pod wodzą Durraniego pokonała Mogołów i Persów i utworzyła własne, duże, ale niestabilne imperium (*A Historical Timeline of Afghanistan*). Ahmad Szah Durrani nie tylko zjednoczył wszystkie plemiona Pasztunów, ale do 1751 roku podbił cały dzisiejszy Afganistan, Pakistan i przez krótki czas podporządkował sobie duże tereny prowincji Khorasan i Kohistan w Iranie, wraz z Dehli w Indiach (Ghilzai). Jego następcy utracili północne Indie, a wojna domowa podzieliła kraj na wiele niezależnych księstw, które ponownie zjednoczył Dost Mohammad Chan (panował 1826–1863). Afganistan stał się wówczas obiektem ostrej politycznej rywalizacji brytyjsko-rosyjskiej zwanej Wielką Grą¹, którą rozpoczął w 1830 roku brytyjski lord

¹ Termin „Wielka Gra” przypisywany jest brytyjskiemu oficerowi wywiadu Arthurowi Conolly. Jednak został spopularyzowany przez Rudyarda Kiplinga w jego książce *Kim*, w której przedstawił

Ellenborough edyktem ustanawiającym nowy szlak handlowy z Indii do Buchary, wykorzystując Turcję, Persję i Afganistan jako bufor przeciwko Rosji, aby uniemożliwić jej kontrolowanie portów nad Zatoką Perską. Tymczasem Rosja chciała stworzyć w Afganistanie strefę neutralną, pozwalającą na korzystanie z kluczowych szlaków handlowych. Dla Wielkiej Brytanii głównym celem gry była ochrona jej klejnotu kolonialnego Indii. Dla Rosji carskiej było to rozszerzenie jej imperialnego zasięgu, aby dorównać europejskim rywalom, rozciągając swoje wpływy na Kaukaz, Azję Środkową i pogranicze chińskie (Szczepanski).

Brytyjskie obawy dotyczące wpływów Rosji w Afganistanie doprowadziły do pierwszej wojny anglo-afgańskiej (1838–1842) i drugiej wojny anglo-afgańskiej (1878–1880) (Sawant). Z kolei trzecia zakończyła się porozumieniami angielsko-rosyjskimi z 1907 r. Rosja uznała status Afganistanu jako brytyjskiego protektoratu. W zamian Wielka Brytania zgodziła się na utworzenie rosyjskiej strefy w Persji. Konwencja określiła również granicę między dwoma imperiami biegnącą od wschodniego krańca Persji do Afganistanu (Sergeev, 2013, s. 276, 298, 305).

Geopolityczne położenie Afganistanu

Źródło: <https://thegeopolity.com/2017/09/07/the-geopolitics-of-afghanistan/>, 27.11.2022.

Rewolucja bolszewicka z 1917 roku unieważniła istniejące traktaty i rozpoczęła się kolejna faza Wielkiej Gry. Doszło do wojny anglo-afgańskiej w 1919 roku, która zakończyła się uznaniem niepodległości Afganistanu przez Wielką Brytanię. W 1921

ideę walki o wpływy między Wielką Brytanią i Rosją jako swoistą grę, w której Wielka Brytania starała się wpływać lub kontrolować znaczną część Azji Środkowej, aby buforować „klejnot koronny” Indii. Z kolei carska Rosja dążyła do poszerzenia swojego terytorium i strefy wpływów, aby stworzyć jedno z największych lądowych imperiów w historii. A. Aref, *The 'Great Game': Fiction and folly in world empire*, <https://responsiblestatecraft.org/2023/06/19/the-great-game-fiction-and-folly-in-world-empire/>, 24.08.2023.

roku Afganistan zawarł dwustronne układy z Wielką Brytanią i Rosją Radziecką, które przypieczętowały niepodległość państwa. Ówczesny władca Amanullah Chan wprowadził szereg reform na styl europejski, co nie zostało dobrze przyjęte przez większość ludności. W rezultacie w 1928 roku doszło do rebelii, która zmusiła władcę do ucieczki. Kolejni władcy kontynuowali politykę izolacjonizmu. W 1946 roku państwo zostało członkiem ONZ (*Afghanistan's Independence, A Milestone In History*).

Po zakończeniu drugiej wojny światowej nastąpiła nowa era przemian geopolitycznych. Powstały dwa bloki polityczno-militarne NATO i Układ Warszawski, na czele których stały mocarstwa – Stany Zjednoczone i Związek Radziecki – o głębokich różnicach gospodarczych i politycznych. W 1947 roku Wielka Brytania wycofała się z Indii, które rozpadły się na dwa państwa Indie i Pakistan. To ostatnie stało się spadkobiercą afgańskich roszczeń terytorialnych, co w istotny sposób ciążyło na relacjach między tymi państwami i miało przełożenie na stosunki Afganistanu ze Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Radzieckim (Modrzejewska-Leśniewska, 2010, s. 191). Dziedzictwo Wielkiej Gry rozbudziło nowy stan napięć politycznych i militarnych określane jako „zimna wojna” lub „wielka gra II”. Geografia strategiczna Afganistanu i fragmentacja etniczno-polityczna, a także szereg innych czynników, sprawiły, że państwo to stało się kluczowym miejscem zimnowojennej rywalizacji i elementem skomplikowanych relacji ZSRR i USA. Wykorzystał to rząd afgański, który początkowo czerpał zyski finansowe z rywalizacji USA i ZSRR o wpływy: od czasów Wielkiej Gry rząd afgański stał się biegły w manipulowaniu rywalizacją wielkich mocarstw w celu realizacji własnych interesów (Ghiasy).

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku Afganistan, pod rządami dwóch kolejnych przywódców: najpierw króla Mohammada Zahira Shaha i premiera Mohammada Daud Khana, przeszedł serię projektów modernizacyjnych, w których początkowo brały udział Stany Zjednoczone, angażując się m.in. w budowę systemów irygacyjnych, elektrowni wodnych i dróg w dolinach rzek Helmand i Arghandab. Amerykanie udzielali Afganistanowi pożyczek na szereg inwestycji w zakresie rozwoju przemysłu, infrastruktury transportowej, systemu szkolnictwa itd., jednak pomoc ta nie spełniała oczekiwań kolejnych rządów afgańskich, które najchętniej wyobrażały sobie Stany Zjednoczone w roli głównego partnera pomocowego. Sytuację tę wykorzystał Związek Radziecki. Pragnąc wciągnąć Afganistan w sferę swoich wpływów, w latach 1956–1978 przekazał jemu pomoc gospodarczą o wartości 1,26 mld dolarów i pomoc militarną o wartości 1,25 mld dolarów (Jureńczyk, 2015a, s. 147). Od tego czasu rozpoczął się w Afganistanie masowy napływ sowieckich inwestycji obejmujący, budowę dróg, portów rzecznych, elektrowni, mostów, szpitali, lotnisk czy sieci telekomunikacyjnej. W 1961 roku Afganistan zaczął wysyłać personel na szkolenia do ZSRR, a do 1963 roku obecność sowieckich oficerów stała się bardzo widoczna w Afganistanie. Pod koniec lat 60. 7000 afgańskich oficerów odbyło szkolenia w ZSRR i Czechosłowacji. Wzrastała również obecność wojskowa ZSRR w Afganistanie. To połączenie inicjatyw dyplomatycznych, pomocy gospodarczej i pomocy wojskowej przyczyniło się do ugruntowania znacznej zależności Afganistanu od ZSRR (Sidos, 1979).

W 1963 roku król Mohammad Zahir Shah zdymisjonował swego kuzyna Mohammada Daud Khana z funkcji premiera, a na jego miejsce powołał nowego szefa rządu – Mohammada Yusuf Khana. Był on pierwszym premierem spoza rodziny królewskiej, jednocześnie pełniącym funkcję ministra spraw zagranicznych (Sierakowska-Dyn-

do, 2002, s. 93). Zbiegło się to z czasem wprowadzania przez króla Zahira Shaha reform, które miały rozpocząć w państwie erę nowoczesności i demokratycznej wolności. W 1964 roku w Afganistanie proklamowano nową konstytucję, przekształcając państwo w monarchię konstytucyjną. Król przekazał rządowi władzę wykonawczą i uczynił premiera odpowiedzialnym przed parlamentem. W ramach reform zapowiedział również legalizację partii politycznych i przyznanie praw wyborczych kobietom, co zostało odzwierciedlenie w wyborach w 1965 r. Okres ten był szczególnie korzystny dla kobiet, których prawa były stopniowo zrównywane z prawami mężczyzn (Jureńczyk, 2015b, s. 103–104).

Liberalizacja prawa i zgoda na działalność polityczną partii, a także niezadowolenie z rządów króla Zahira Shaha, doprowadziły w 1965 roku do powstania Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu (L-DPA)², której przewodził Nur Muhammad Taraki. W ramach swojego programu politycznego L-DPA opowiadała się m.in. za nacjonalizacją przemysłu, restrukturyzacją rolnictwa oraz wprowadzeniem republikańskiego ustroju. Te postulaty nie spotkały się ze zrozumieniem króla Afganistanu, który co prawda stopniowo realizował reformy społeczne, jednak nie o tak radykalnym kierunku. Klęska suszy w latach 1970–1973, znacząco pogorszyła sytuację gospodarczą państwa. Pomimo pomocy międzynarodowej zmarło wówczas ok. 80 tys. osób. Doprowadziło to do wzrostu napięć społecznych i wyraźnej radykalizacji nastrojów antymonarchistycznych (Kajetanowicz, 2012, s. 250).

Jesienią 1965 roku zostały przeprowadzone wybory, w których z ramienia L-DPA jedyny mandat zdobył Babrak Karmal. Wybrany parlament okazał się reprezentacją ludzi o konserwatywnych przekonaniach. W większości składał się z przedstawicieli arystokracji, wodzów plemiennych i mułłów, co sprawiło, że organ ten był przeciwny jakimkolwiek przemianom mogącym prowadzić do modernizacji państwa. Stanowisko parlamentu było zgodne z polityką króla, który nie zamierzał przeprowadzać żadnych reform. Brak zmian w polityce, trudności ekonomiczne i straszliwa susza w 1971 r. doprowadziły do ukształtowania się radykalnych postaw, zwłaszcza wśród oficerów. W grudniu 1971 roku oficerowie nawiązali kontakt z Mahammadem Daud Khanem, który zgodził się najpierw objąć przywództwo w republikańskim przewrocie, a następnie stanowisko premiera (Kosowski, 2013, s. 87).

Przyczyny wybuchu wojny w Afganistanie

W 1973 roku były premier Mohammad Daud Khan, Ludowo-Demokratyczna Partia Afganistanu – frakcja Parczam³ i grupa radykalnych oficerów armii zorganizowała za-

² Ludowo-Demokratyczna Partia Afganistanu – partia polityczna założona przez afgańskich komunistów 1.01.1965 roku, jako socjalistyczna, lewicowa, radykalna i opozycyjna wobec monarchicznego rządu.

³ W 1965 roku L-DPA podzieliła się na dwie frakcje: Khalq (Ludzie), kierowaną przez Nura Mohammada Tarakiego i Hafizullaha Amina, oraz Parcham (Flaga), kierowaną przez Babraka Karmala. Frakcja Khalq była zdominowana przez mówiących po paszto Afgańczyków spoza Kabulu i miała silne powiązania z wojskiem, podczas gdy frakcja Parcham była zdominowana przez mówiących po persku Afgańczyków z Kabulu.

mach stanu. Po przewrocie Daud Khan ogłosił koniec istnienia monarchii i proklamował Republikę Afganistanu. Utworzył rząd koalicyjny z przedstawicielami Parczam. Wprowadził reformy oświatowe i społeczne oraz realizował politykę przychylną ZSRR. Był także zwolennikiem irredentyzmu pasztuńskiego, dążąc do stworzenia większego „Pasz-tunistanu” na obszarze zamieszkanym przez Pasztunów w Pakistanie i Afganistanie. Jednak po umocnieniu swojej władzy w kierunku autokracji, stosunki z ZSRR pogorszyły się. W 1977 roku Daud Khan zatwierdził nową konstytucję, ustanawiającą prezydencką formę rządów i wprowadzającą system jednopartyjny, gdzie jedyną legalną partią była Partia Rewolucji Narodowej. Z rządu usunięto przedstawicieli Parczamu. Do więzień masowo trafiali również zwolennicy Dauda z L-DPA. Dochodziło do licznych zabójstw politycznych. Jedną z ofiar był Mir Akbar Chajbar, jego śmierć bezpośrednio przyczyniła się do obalenia M. Daud Khana (Gladstone, 2001, s. 116).

27 kwietnia 1978 r. frakcja Khalq Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu, pod przywództwem Nura Mohammada Tarakiego i z poparciem oficerów wojskowych, obaliła rząd prezydenta Muhammada Dauda Khana, dokonując egzekucji na nim i większości członków jego rodziny. To wydarzenie jest znane jako Rewolucja Saur⁴. Po zamachu nowym prezydentem i zarazem premierem został Taraki, a wicepremierami Hafizullah Amin i Babrak Karmal. W miejsce II Republiki powołana została Demokratyczna Republika Afganistanu. Nowe władze uzyskały pełne poparcie i pomoc ze strony ZSRR, co zaowocowało podpisaniem w grudniu 1978 roku dwustronnego układu o przyjaźni i wzajemnej pomocy. Na swojej pierwszej konferencji prasowej 7 maja 1978 r., Taraki opisał reżim jako reformatorski, konstruktywny i tolerancyjny wobec islamu. Mimo podkreślania kontynuacji niez zaangażowania Afganistanu w polityce międzynarodowej, zainicjował radykalne zmiany zarówno w polityce wewnętrznej i zewnętrznej, zbliżając się do ZSRR. Zaczął wprowadzać serię reform społecznych, które w rezultacie miały doprowadzić do liberalizacji społeczeństwa afgańskiego i przeobrażenia struktury społecznej. Dotyczyły one własności ziemi, edukacji, wprowadzenia kobiet do polityki, zakazu przymusowych małżeństw. 1 stycznia 1979 r. rząd zainicjował reformę rolną, stworzył program alfabetyzacji (Sardar, 2017, s. 21–22). Reformy te jednak kwestionowały tradycyjne wartości i ugruntowane struktury władzy na obszarach wiejskich, a w połączeniu z silnym antyreligijnym i antyklerykalnym stanowiskiem L-DPA, okazały się zbyt postępowe dla Afgańczyków przyzwyczajonych do tradycyjnego systemu społecznego (Amstutz, 2002, s. 315). Siła oporu względem reform doprowadziła do wybuchu wojny domowej toczonej głównie z przedstawicielami grup islamskich, których przedstawiciele określani byli jako mudżahedini. Trzon antyrządowej rebelii stanowili mudżahedini sunniccy, mniejsze grupy stanowili szyi i maoiści. Do wiosny 1979 r. zamieszki ogarnęły 24 z 28 prowincji afgańskich, w tym główne obszary miejskie. Ponad połowa armii afgańskiej albo zdezerterowała, albo przyłączyła się do powstania (Brown, 2009, s. 356).

Również wewnątrz partii rządzącej doszło do sporów. Rozpoczęła się walka o władzę między frakcją Khalq dowodzoną przez Tarakiego i Amina a frakcją Parcham dowodzoną przez Babraka Kamala. Khalkiści wygrali tę rywalizację, która jednak się nie zakończyła, bowiem wewnątrz frakcji Khalq doszło do kolejnej walki między Tarakiem

⁴ Rewolucja Saur inaczej Rewolucja Kwietniowa od miesiąca, w którym wybuchła. Kalendarz perski – opracowany w XI w. w Persji. Używany do dzisiaj w Iranie i Afganistanie.

a Aminem, którą ten ostatni we wrześniu 1979 wygrał, skazując na śmierć Tarakiego. Amin, obejmując władzę, podjął politykę umiarkowaną, starając się przekonać Afgańczyków o nieantyislamskim charakterze rządu. Inwestował w odbudowę zniszczonych meczetów, wypłacał odszkodowania za ich straty i obiecywał wolność wyznania. Jednak kampania ta zakończyła się niepowodzeniem, a wielu mieszkańców obciążało przywódcę Afganistanu za represyjne działania rządu (Gladstone, 2001, s. 118). Jednocześnie Amin próbował ograniczyć zależność Afganistanu od ZSRR, ale działania radzieckich służb specjalnych utrudniały jego swobodę działania (Sardar, 2017). Związek Radziecki zaczął obawiać się, że przywódca Afganistanu może zmienić kierunek polityki państwa na bardziej proamerykański. Według dokumentów i późniejszych analiz generała Aleksandra Lachowskiego⁵ dwa wydarzenia w październiku 1979 r. wywołały alarm w Moskwie: 8 października zamordowanie przez Amina jego poprzednika Tarakiego i spotkanie przywódcy Afganistanu z amerykańskim chargé d'affaires Archerem Blodem w dniu 27 października 1979 roku (*The Soviet Invasion...*). Jak się okazało już pod koniec listopada 1979 roku kierownictwo radzieckie podjęło decyzję o odsunięciu Amina od władzy. 12 grudnia członkowie Biura Politycznego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego podpisali dwustronicowy dokument „W sprawie sytuacji w „A””. Był on sformułowany w sposób niezwykle ogólny i odnosił się jedynie do „pomysłów i środków”. Dokument został napisany odręcznie, co wskazuje na wysoki poziom tajności i konspiracji (*A Turning Point in World History...*). Ryzyko powstania wrogiego wobec ZSRR reżimu było dla radzieckiego kierownictwa wystarczającym powodem by rozpocząć agresję.

Konflikt zbrojny 1979–1989

Agresja Związku Radzieckiego na Afganistan rozpoczęła się 25 grudnia 1979 roku. Granicę tego państwa przekroczyły jednostki pancerne i zmechanizowane 40. Armii liczące ok. 100 tys. żołnierzy. W celu zajęcia kluczowych miejscowości dokonano przetrzutu drogą lotniczą blisko 8 tys. żołnierzy wojsk powietrznodesantowych. 27 grudnia 1979 roku rozpoczęła się operacja „Sztorm-333”, mająca na celu zlikwidowanie Hafizullaha Amina, którego KGB podejrzewało o działalność szpiegowską na rzecz Stanów Zjednoczonych. Zdobyto strategiczne punkty w stolicy Afganistanu, Kabulu, jednocześnie przeprowadzając atak na pałac prezydencki. W czasie walk zabito prezydenta Hafizullaha Amina, ustanawiając Babraka Kamala marionetkowym przywódcą Afganistanu. Został on przewodniczącym Rady Rewolucyjnej i sekretarzem generalnym L-DPA (Kościuszko, 2013, s. 120). Wojska radzieckie zajęły kluczowe punkty w całym państwie, obejmując centra administracyjne, obiekty przemysłowe, lotniska i istotne trasy komunikacyjne. Na początku Afgańczycy nie patrzyli negatywnie na obecność radzieckich żołnierzy, wierząc, że ich przybycie przyczyni się do szybkiego uspokojenia sytuacji

⁵ W czasie wojny pracował w Sztacie Generalnym Sił Zbrojnych ZSRR, a w latach 1987–1989 był osobistym doradcą generała armii Walentina Warennikowa, szefa Grupy Operacyjnej Ministerstwa Obrony ZSRR w Afganistanie i najwyższego dowództwa wojskowego prezydenta Najibullaha. Stanowisko generała Lachowskiego zapewniło mu wyjątkowy wgląd w proces podejmowania decyzji wojskowych w ZSRR i operacje w Afganistanie (*The National Security...*).

wewnętrznej państwa. Jednak pod koniec stycznia 1980 roku, gdy oddziały 40. Armii rozpoczęły działania przeciwko siłom opozycji, relacje te uległy zmianie. Nastąpiły pierwsze ataki mudżahedinów na pozycje radzieckie (Kajetanowicz, 2012, s. 252–253).

Po inwazji rozpoczęła się dekada konfliktu zbrojnego między rządem afgańskim, wspieranym przez wojska radzieckie, a zbrojnymi grupami opozycyjnymi. Opór przekształcił się w dżihad przeciwko „niewiernym najeźdźcom” i „marionetkowemu rządowi”, jednocząc różne frakcje zbrojne, określane mianem „mudżahedinów”. Typowe operacje wojskowe mudżahedinów koncentrowały się na taktyce „uderz i uciekaj” oraz zasadzkach, obejmując ostrzeliwanie celów rządowych, sabotaż infrastruktury, zabójstwa i ataki raketowe na cele cywilne i wojskowe (*Past conflicts 1979–2001*). Inwazja nie tylko umocniła ruch oporu mudżahedinów, ale także doprowadziła do zwiększenia międzynarodowego poparcia dla bojowników, zwłaszcza ze strony USA, Chin, Iranu, Pakistanu i Arabii Saudyjskiej. Z kolei ZSRR i państwa bloku socjalistycznego były jedynym źródłem pomocy dla Afganistanu. Rosja przekazała prawie 3,311 miliarda dolarów na wsparcie gospodarcze, zapewniając znaczące ilości uzbrojenia i personelu podczas trwającego konfliktu wewnętrznego (Cenda-Miedzińska, 2022 s. 43).

Wojnę w Afganistanie można podzielić na 4 etapy.

Pierwszy trwał od 25 grudnia 1979 roku do lutego 1980 roku. Okres ten obejmował rozmieszczanie sprzętu i personelu na terytorium Afganistanu, głównie wzdłuż granicy, sieci dróg, w strategicznych miastach, a także obszarach obejmujących złoża gazu i inne bogactwa naturalne. Z kolei powstańcy atakowali kluczowe linie komunikacyjne, co stanowiło duży problem dla Armii Czerwonej, bowiem nie była ona odpowiedniego przeszkolona do walki przeciwko powstańcom, gdyż przygotowana została do prowadzenia wojny konwencjonalnej (Mauri). Przywódcy mudżahedinów szybko zrozumieli, że stoją w obliczu ogromnej siły militarnej, więc zdecydowali się porzucić operacje na dużą skalę i podzielić swoje jednostki na grupy partyzanckie liczące od dwudziestu do stu ludzi. Decyzja ta zaczęła sprawiać problemy Rosjanom, którzy nie potrafili efektywnie wykorzystać swoich zdolności militarnych i zasobów przeciwko małym i nadmiernie mobilnym grupom mudżahedinów. Obecność wojsk radzieckich nie przyniosła oczekiwanego efektu pacyfikacji państwa. Wręcz przeciwnie zaostrzyła nastroje nacjonalistyczne, co skutkowało dalszym rozprzestrzenieniem się buntu. Radziecka okupacja wywołała wielki strach i niepokój wśród różnych grup ludności afgańskiej. Sprzeciw wobec radzieckiej obecności był ogromny na szczeblu państwowym i regionalnym. Nigdy wcześniej w historii Afganistanu tak wielu ludzi nie zjednoczyło się w opozycji wobec inwazji obcego mocarstwa (Forigua-Rojas).

Drugi etap miał miejsce od marca 1980 r. do kwietnia 1985 r. W tym okresie prowadzone były na dużą skalę operacje wojskowe. Wojska radzieckie wraz ze zreorganizowaną armią afgańską atakowały pozycje powstańcze. 40 Armia została wzmocniona 201 Dywizją Zmotoryzowaną oraz dwoma samodzielnymi zmotoryzowanymi pułkami piechoty. W tym okresie liczebność kontyngentu osiągnęła 81 000 ludzi (Czarnota, Morszumański, 2010, s. 60–91). Początkowo kierownictwo ZSRR sądziło, że siły radzieckie wzmocnią morale armii afgańskiej i zapewnią pomoc poprzez zabezpieczenie głównych miast, linii komunikacyjnych i transportowych. Jednak afgańskie siły zbrojne miały wysoki wskaźnik dezercji i nie wykazywały chęci do walki. Głównym powodem, dla którego żołnierze afgańscy byli tak nieskuteczni, był brak ducha walki i nielojalność wo-

bec komunistycznego rządu. Rosjanie zauważyli niepopularność reżimu, który wspierali i zorganizowali plan działań obywatelskich i politycznych mający na celu zjednoczenie ludności. Pod naciskiem strony radzieckiej reżim podjął kampanie agitacyjno-propagandowe w celu mobilizacji ludności, ale rezultaty były bardzo skromne. Opór był szczególnie wymierzony w pracowników rządowych (Sidor).

W tym czasie Babrak Karmal ogłosił amnestię, zwrócił skonfiskowane mienie, przyznał koncesje przywódcom religijnym, przywrócił możliwość praktykowania tradycyjnych zwyczajów afgańskich oraz islamskich. Obiecał położenie kresu egzekucjom, ustanowienie instytucji demokratycznych, wolne wybory, nową konstytucję, legalizację innych partii politycznych i poszanowanie własności osobistej ludności. Jednak reformy liberalizujące ustrój nie doprowadziły do zakończenia wojny domowej. Większość Afgańczyków nie ufała rządowi. Opozycja uzyskała wsparcie USA i państw regionu oraz tysięcy ochotników islamskich, którzy przybyli do Afganistanu w celu prowadzenia świętej wojny (Kakar, 1997, s. 71–72).

Stany Zjednoczone w 1984 roku postanowiły zwiększyć wsparcie militarne dla sił opozycji w Afganistanie. Decyzja ta wynikała z koncepcji zimnej wojny, której celem było angażowanie rywala w długotrwały i wyniszczający konflikt. Autorem tej koncepcji był Zbigniew Brzeziński, doradca do spraw bezpieczeństwa prezydenta USA Jimmy'ego Cartera. Mudżahedini zaczęli otrzymywać znaczne dostawy amerykańskiego sprzętu wojskowego, w tym urządzenia telekomunikacyjne umożliwiające łączność w trudnych warunkach górskich. Dodatkowo przekazywano im informacje z amerykańskich satelitów wywiadowczych, dotyczące lokalizacji oraz przemieszczania się jednostek radzieckich. W ramach programu pomocy amerykańskiej zakupiono również broń dla afgańskiej opozycji w Chinach, a jej wartość sięgnęła 2 miliardów dolarów. Przygraniczne obszary Pakistanu stały się miejscem szkoleniowym dla bojowników afgańskich, którzy otrzymywali intensywne wsparcie ze strony USA, państw NATO, a także Arabii Saudyjskiej. Szkolenia obejmowały różnorodne taktyki wojny partyzanckiej. Ponadto, poza Afgańczykami, rekrutowano ochotników z innych państw muzułmańskich, takich jak Pakistan, Arabia Saudyjska, Egipt, Irak, Algieria, Tunezja, Libia, Jemen, Jordania co łącznie stanowiło około 10 tysięcy osób (Kajetanowicz, 2012, s. 254).

W obliczu tej sytuacji, dowództwo radzieckiej armii zdecydowało się na przewartościowanie taktyki bojowej związanej z koncepcją „szukaj i niszczy”. Te zmiany wpłynęły głęboko na strategię planowania operacyjnego. Ograniczone zasoby dostępne do działań bojowych, trudności z manewrowaniem w nieprzejezdnym terenie oraz nieustępliwy charakter przeciwnika spowodowały konieczność obniżenia poziomu planowania, aż do skali batalionowej. Ten elastyczny model operacyjny umożliwiał bardziej zróżnicowane wykorzystanie sił, szczególnie poprzez intensywne użycie śmigłowców. W celu stłumienia oporu, wojska radzieckie stosowały brutalne metody wobec bezbronnych cywilów, co skutkowało zniszczeniem całych wiosek. To brutalne podejście skutkowało masowym exodusem uchodźców oraz przyczyniało się do zwerbowania nowych bojowników do szeregów mudżahedinów (Amstutz, 2002 s. 144–149). W pierwszych miesiącach 1985 roku moskiewski Sztab Generalny doszedł do wniosku, że nie jest możliwe zakończenie tego konfliktu wyłącznie za pomocą sił zbrojnych. W rezultacie, podjęto decyzję o wdrożeniu polityki i inicjatyw o charakterze społecznym, gospodarczym oraz propagandowym. To z kolei skłoniło do utworzenia mieszanych rosyjsko-afgańskich jedno-

stek, które miały zajmować się „sprawami cywilnymi” i podejmować próby nawiązania dialogu z przywódcami wiosek. Niestety, z powodu braku środków finansowych jak i utraty wiarygodności spowodowanej wcześniejszymi aktami przemocy, ten projekt nie odniósł sukcesu (Mauri). Uważa się, że lata 1984–1985 to okres najintensywniejszych walk w Afganistanie. W tym czasie kontyngent radziecki osiągnął najwyższą liczbę około 120 tys. osób. Pomimo lepszego sprzętu i większej liczebności, wojska radzieckie i ich afgańscy komunistyczni sojusznicy nie mogli efektywnie walczyć na górzystym niesprzyjającym terenie, podczas gdy islamscy powstańcy dość skutecznie stosowali taktykę partyzancką (Karp).

Trzeci etap trwał od maja 1985 do grudnia 1986 roku. W 1985 roku Michaił Gorbaczow objął stanowisko I sekretarza Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, co wiązało się z procesem „afganizacji” konfliktu. To oznaczało serię prób przeniesienia ciężaru walki na barki afgańskich sił rządowych, które nadal otrzymywały wsparcie ze strony radzieckich jednostek powietrznodesantowych, pancernych, artyleryjskich i lotniczych (Fijałkowski, 2017, s. 182). W tej fazie kontyngent sowiecki ograniczał się do wspierania sił Demokratycznej Republiki Afganistanu poprzez dostarczanie artylerii, wsparcia powietrznego i pomocy technicznej, chociaż niektóre operacje na dużą skalę były nadal prowadzone przez wojska radzieckie. Jednak etapami ograniczano udział wojsk radzieckich w akcjach przeciw mudżahedinom, zmniejszając liczbę oddziałów szturmowych i zmechanizowanych, biorących udział w poszczególnych akcjach, przy jednoczesnym utrzymaniu jednostek wsparcia, w tym głównie: inżynierskich, artyleryjskich i lotniczych (Kruk, 2017, s. 88–89).

W lutym 1986 roku M. Gorbaczow ogłosił publicznie w przemówieniu do delegatów na XXVII Zjazd Partii w Moskwie, że radzieckie wojsko wycofa się zaraz po wynegocjowaniu politycznego rozwiązania, które zapewni, że Afganistan pozostanie zaprzyjawnionym, niepodległym i niezaangażowanym państwem, mającym gwarancje, że nikt z zewnątrz nie będzie wtrącał się w jego sprawy. Najpierw Rosjanie zdecydowali się wzmocnić władze Afganistanu, ponieważ stracili przekonanie do Babraka Karmala, którego na stanowisku sekretarza generalnego L-DPA zastąpił Muhammad Najibullah, następnie podjęli kolejne działania związane z procesem wycofywania wojska z Afganistanu. W lipcu 1986 roku sześć sowieckich pułków, obejmujących do 15 tysięcy żołnierzy opuściło Afganistan. Przywódca radziecki tłumaczył, że celem wcześniejszej redukcji sił było przekazanie światu sygnału o poważnym zamiarze Rosjan opuszczenia Afganistanu (Braithwaite, 2012, s. 308–311). W listopadzie 1986 roku, z inicjatywy Michaiła Gorbaczowa, dowództwo radzieckie zdecydowało o całkowitym wycofaniu sowieckich oddziałów bojowych z Afganistanu do końca 1988 roku. Kraj stał się „raną krwawiącą”, jak określił sytuację w Afganistanie M. Gorbaczow. W rezultacie przywódca radziecki wezwał pod koniec 1986 roku kluczowych członków Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu (PDPA), w tym Muhammada Najibullaha, do Moskwy, informując afgańskich komunistów, że mają dwa lata na przygotowanie się do wycofania wojsk radzieckich i wdrożenie polityki narodowego pojednania, wspartej masową pomocą gospodarczą, finansową i wojskową ze strony ZSRR (Grady).

Czwarty i zarazem ostatni etap miał miejsce między styczniem 1987 r. a 15 lutego 1989 roku. W tym okresie, siły sowieckie aktywnie wspierały realizację polityki narodowego pojednania, udzielając wsparcia dla działań armii afgańskiej jednocześnie umożli-

liwiając wycofanie sowieckiego kontyngentu z powrotem do ZSRR. Jesienią 1987 roku w Afganistanie odbyły się wybory prezydenckie, w wyniku których zwycięstwo odniósł Mohammad Nadżibullah. Podjął on działania, których celem miała być normalizacja sytuacji w państwie w imię pojednania narodowego. Miało to oznaczać masową amnestię, powrót uchodźców i utworzenie rządu jedności narodowej, w którym uczestniczyliby przedstawiciele różnych grup politycznych, zaoferował on również opozycji wiele stanowisk rządowych i w administracji. Opozycja jednak odrzuciła ofertę. Kolejnym krokiem, który miał poprawić wizerunek władz w Kabulu i prowadzić do unormowania sytuacji było uchwalenie konstytucji, która uwzględniała powołanie dwuizbowego parlamentu oraz możliwość działania wielu partii politycznych z zachowaniem przewodniej roli Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu, ale i to nie zadowoliło opozycji. Ataki mudżahedinów na siły rządowe i instytucje państwowe nasiliły się, co skomplikowało osiągnięcie stabilności wewnętrznej w państwie (Modrzewska-Leśniewska, 2010 s. 340–341). W grudniu 1987 roku, podczas wizyty w Stanach Zjednoczonych, Michaił Gorbaczow ogłosił, że ZSRR podjął decyzję polityczną o wycofaniu swoich wojsk z Afganistanu. Wkrótce przedstawiciele Związku Radzieckiego, USA, Afganistanu i Pakistanu zasiedli do stołu negocjacyjnego, aby opracować polityczne rozwiązanie konfliktu afgańskiego. 14 kwietnia 1988 r. Gorbaczow podpisał w Genewie traktat pokojowy, zobowiązujący Armię Czerwoną do opuszczenia Afganistanu w ciągu dziewięciu miesięcy. To porozumienie, którego sygnatariuszami był afgański rząd, Pakistan, Stany Zjednoczone, zawierało klauzulę o nieingerencji mającą chronić suwerenność Afganistanu i jego prawo do samostanowienia. Państwo miało pozostać wolne od obcej interwencji, a dla uchodźców przewidziano prawo do bezpiecznego powrotu. Z drugiej strony Pakistan i USA zobowiązały się do zaprzestania finansowania mudżahedinów. Celem tego dokumentu było uniknięcie przez Moskwę upokorzenia związanego z rezygnacją z dotychczasowej polityki wobec Afganistanu. W praktyce traktat w Genewie okazał się porażką ZSRR, gdyż nie udało się jemu osiągnąć głównego celu, jakim było ustanowienie przychylnego rządu w Afganistanie (Feifer, 2011 s. 193). Porozumienia genewskie stały się podstawą zakończenia radzieckiej interwencji w Afganistanie. Do połowy sierpnia 1988 r. wycofano połowę ograniczonego kontyngentu wojsk sowieckich. Odpowiedzią zachodnich partnerów było zwiększenie dostaw broni dla Mudżahedinów, w efekcie łamiąc konwencje genewskie.

5 lutego 1989 roku, generał porucznik Borys Gromow, dowódca 40. Armii jako ostatni przekroczył granicę między Związkiem Radzieckim a Afganistanem. Konflikt ten przyniósł ogromne straty obu stronom. Wycofanie się ZSRR w 1989 roku nie doprowadziło do stabilizacji w Afganistanie. Zamiast tego państwo to pogrążyło się w brutalnej wojnie domowej między różnymi grupami, włączając w to grupy mudżahedinów, które otrzymały wsparcie od Stanów Zjednoczonych, co ostatecznie doprowadziło do powstania talibów w Afganistanie.

Zakończenie

Afganistan jest kluczowym punktem geopolitycznym. Nieprzypadkowo historia tego państwa wiąże się z serią wojen, zarówno otwartych, jak i dyplomatycznych, które ro-

zegrały się na jego terytorium. W XIX wieku toczyła się tam walka między imperiami rosyjskim i brytyjskim znana jako „Wielka Gra”. W XX wieku Afganistan zaangażował się w teatr zimnowojennej wrogości między USA i ZSRR. W brutalnym dziewięcioletnim konflikcie szacuje się, że po rosyjskiej stronie było ok. 14,5 tys. zabitych i blisko 470 tys. rannych. Po stronie afgańskiej straty były jeszcze większe. Życie straciło 1,5 mln Afgańczyków, przy czym około 80% stanowili cywile. Około 5 mln wyemigrowało z kraju, 2 mln zmieniło miejsce zamieszkania (Modrzejewska-Leniewska, 2010, s. 368). Inwazja radziecka w 1979 roku na Afganistan i wywołana przez nią partyzantka oraz ogromne fundusze ze Stanów Zjednoczonych, Pakistanu i państw arabskich przekształciły Afganistan, radykalizując jego politykę i systematycznie faworyzując najbardziej ekstremistyczne i brutalne grupy. Państwo to stało się poligonem dla pokolenia radykalnych bojowników islamistycznych, którzy eksportowali zdobyte umiejętności na Bliski Wschód do Iraku, Libii, Syrii, Arabii Saudyjskiej. Radziecka inwazja była jednym z kluczowych momentów wśród tych, które doprowadziły do narodzin nowoczesnego islamistycznego międzynarodowego terroryzmu. Wojna afgańska z lat 1979–1989 zapoczątkowała proces destabilizacji Afganistanu, który trwa do dziś. Konflikt ten przyczynił się do zniszczenia infrastruktury państwa i zwiększenia poziomu ubóstwa. Co więcej, wojna w Afganistanie posłużyła jako punkt wyjścia do wzmocnienia islamskiego fundamentalizmu.

Author Contributions

Conceptualization (Konceptualizacja): Elżbieta Lesiewicz

Data curation (Zestawienie danych): Elżbieta Lesiewicz

Formal analysis (Analiza formalna): Elżbieta Lesiewicz

Writing – original draft (Piśmiennictwo – oryginalny projekt): Elżbieta Lesiewicz

Writing – review & editing (Piśmiennictwo – sprawdzenie i edytowanie): Elżbieta Lesiewicz

Competing interests: The author have declared that no competing interests exist (Sprzeczne interesy: Autor oświadczył, że nie istnieją żadne sprzeczne interesy)

Bibliografia

A Historical Timeline of Afghanistan, <https://www.pbs.org/newshour/politics/asia-jan-june11-timeline-afghanistan>, 23.03.2022.

A Turning Point in World History: 40 years ago, the Soviet Union invaded Afghanistan, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/reports/war-and-peace/a-turning-point-in-world-history-40-years-ago-the-soviet-union-invaded-afghanistan/>, 4.04.2022.

Afghanistan's Independence, A Milestone In History, <https://tolonews.com/afghanistan/afghanistans-independence-milestone-history>, 9.04.2022.

Amad Shah Durrani, w: *Encyclopedia Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Ahmad-Shah-Durrani>, 23.03.2022.

Amstutz J. B. (2002), *Afghanistan: the first five years of Soviet occupation*, University Press of the Pacific.

- Aref A. (2023), *The 'Great Game': Fiction and folly in world empire*, <https://responsiblestatecraft.org/2023/06/19/the-great-game-fiction-and-folly-in-world-empire/>, 24.08.2023.
- Braithwaite R. (2012), *Afgańcy. Ostatnia wojna imperium*, Wydawnictwo Znak Kraków.
- Brown A. (2009), *The Rise & Fall of Communism*, Bodley Head, London, s. 356.
- Capezza D. A., *Afghanistan: il cimitero degli imperi*, <https://inchiostro.unipv.it/author/davide-alfonso-capezza/>, 8.04.2022.
- Cenda-Miedzińska K. (2022), *Stanowisko Afganistanu wobec przyjęcia instrumentów międzynarodowej ochrony praw człowieka, cz. II: lata 1973–1989*, „Polityka i Społeczeństwo” 4.
- Czarnota Z., Moszumański Z. (2010), *Operacje i działania bojowe radzieckiej 40 Armii w Afganistanie (1979–1989)*, „Wiedza Obronna”, nr 2, s. 60–91.
- Erfan A. H. (2021), *The Geopolitical Influential Components in the Afghan Crisis*, “Journal of Humanities and Social Sciences Studies”, 3(7), s. 36–43, <https://doi.org/10.32996/jhsss.2021.4.7.5.22.04.2022>.
- Feifer G. (2011), *Afgańska ruletka. Radziecka inwazja na Afganistan*, Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Fijałkowski T. (2017), *Warunki bytowe oraz morale żołnierzy Armii Radzieckiej w Afganistanie (1979–1989). Zarys zagadnienia*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Historica 98.
- Forigua-Rojas E., *Guerra en Afganistán: la experiencia soviética. The War in Afghanistan: The Soviet Experience*, http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0122-4409201000100008, 12.12.2023.
- Gady F.-S., *30-Year Anniversary of Soviet Withdrawal From Afghanistan: A Successful Disengagement Operation?*, <https://thediplomat.com/2019/02/30-year-anniversary-of-soviet-withdrawal-from-afghanistan-a-successful-disengagement-operation/>, 2.12.2023.
- Ghiasi R., *The Evolution of Russian Geopolitical Interests in Afghanistan: From Opportunity to Liability*, <https://eurasianet.org/the-evolution-of-russian-geopolitical-interests-in-afghanistan-from-opportunity-to-liability>, 25.10.2022.
- Ghilzai S., *Biography of Ahmad Shah Durrani*, <https://www.afghan-web.com/biographies/biography-of-ahmad-shah-durrani/>. 19.06.2022.
- Gladstone C. (2001), *Afghanistan Revisited*, Nova publishers.
- Hyman A. (1982), *Afghanistan Under Soviet Domination 1964–1981*, New York.
- Jureńczyk Ł. (2015a), *Reakcja administracji Jimmy'ego Cartera na komunistyczny przewrót i wkroczenie wojsk sowieckich do Afganistanu*, „Dzieje Najnowsze”, R. XLVII.
- Jureńczyk Ł. (2015b), *Relacja amerykańsko-afgańskie w latach 1963–1978*, „In Gremio. Studia nad Historią, Kulturą i Polityką”, nr 9.
- Kajetanowicz J. (2012), *Skutki społeczno-polityczne interwencji ZSRR w Afganistanie*, „Zeszyty Naukowe WSOWL”, nr 3.
- Kakar H. M. (1997), *Afghanistan : the Soviet invasion and the Afghan response, 1979–1982*, University of California Press, Berkeley.
- Karp Craig M., *The War in Afghanistan*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/1986-06-01/war-afghanistan>, 21.12.2023.
- Kosowski A. (2013), *Interwencja ZSRR w Afganistanie*, „Res Politicae, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie”, t. V.
- Kościuszko M. (2013), *Wybrane aspekty niepowodzenia radzieckiej interwencji w Afganistanie w latach 1979–1989*, „Nasze Historie”, 13.
- Kruk T. (2017), *Dawid przeciwko Goliatowi. Sowiecka interwencja w Afganistanie (1979–1989)*, „Studia Orientalne”, nr 1.
- Mauri P., *L'invasione sovietica dell'Afghanistan*, <https://it.insideover.com/schede/guerra/linvasione-sovietica-dellafghanistan.html>, 22.06.2022.
- Modrzejewska-Leśniewska J. (2010), *Afganistan*, Warszawa.

- Pashtuns in Afghanistan*, <https://minorityrights.org/communities/pashtuns/>, 22.08.2022.
- Past conflicts 1979–2001*, <https://euaa.europa.eu/country-guidance-afghanistan-2021/621-past-conflicts-1979-2001>, 7.07.2022.
- Sardar R. (2017), *Linkage between the Great October Revolution and the Saur Revolution of Afghanistan and its Effects on Pakistan*, "Central Asia Journal", no. 80, Summer.
- Sawant S., *The Great Game*, <https://eduindex.org/2021/07/18/the-great-game/>, 22.07.2022.
- Sergeev E. (2013), *The Great Game, 1856–1907: Russo-British Relations in Central and East Asia*, John Hopkins University Press, Baltimore, MD.
- Sidos Ph. (1979), *l'entrée des Soviétiques en Afghanistan: des hypothèses de planification contraires*, <https://www.cairn.info/revue-strategique-2016-3-page-55.htm>, 23.07.2022.
- Sierakowski-Dyndo J. (2002), *Afganistan – narodziny republiki*, Wydawnictwo Akademickie, Dialog, Warszawa.
- Szczepanski K., *What Was the Great Game?*, <https://www.thoughtco.com/what-was-the-great-game-195341>, 28.07.2022.
- The Geopolitics of Afghanistan*, <https://thegeopolity.com/2017/09/07/the-geopolitics-of-afghanistan/>, 27.11.2022.
- The National Security Archive, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB272/Tribute1.htm>, 23.11.2022.
- The Soviet Invasion of Afghanistan, 1979: Not Trump's Terrorists, Nor Zbig's Warm Water Ports*, <https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/afghanistan-russia-programs/2019-01-29/soviet-invasion-afghanistan-1979-not-trumps-terrorists-nor-zbigs-warm-water-ports>, 29.07.2022.
- Voje J., *Afghanistan: Geopolitical Hotspot*, <https://securityconference.org/en/media/msc-blog/article/afghanistan-geopolitical-hotspot/>, 29.07.2022.

Afghanistan in the face of the Soviet invasion 1979–1989

Summary

Afghanistan's history is an unbroken series of tensions and conflicts that have shaped the region. Afghanistan has been a place of deep internal political instability as a result of its ethno-religious heterogeneity, as well as regional and international geopolitical confrontations within its territories. Prominent among these is the USSR's invasion of Afghan territory between 1979 and 1989; the following discussion is devoted to this problem, addressing the historical and geopolitical conditions of the conflict. The causes, course and significance of the USSR's invasion of Afghanistan are analysed. The author concludes that the Soviet invasion of Afghanistan was a complex and multifaceted event influenced by historical, geopolitical and ideological factors. Afghanistan became a battleground in the wider Cold War struggle between the USSR and the US. Soviet intervention was challenged by a range of interrelated forces – local Afghan, regional and international including the US, which funded billions of dollars in aid, weapons and training for the mujahideen, effectively turning the conflict in Afghanistan into a proxy war between the superpowers. The conflict has contributed to the destruction of the country's infrastructure and increased poverty levels. Moreover, the war in Afghanistan has served as a launching pad for the strengthening of Islamic fundamentalism.

Key words: Afghanistan, Soviet Union, United States, Cold War, invasion